

ปัญหาความสัมพันธ์ ระหว่าง วิชาทางรัฐศาสตร์ กับ สภาวะการเมือง ในทางปฏิบัติ

วิบูลย์พงศ์ ขุนประสิทธิ์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ของวิชาทางรัฐศาสตร์ (Political Science Studies) กับสภาพของการเมืองในทางปฏิบัติ (Practical Politics) แล้ว นักรัฐศาสตร์ส่วนมากก็มักจะยอมรับกันว่า ทั้งสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กันอยู่ตามหลักเหตุผล และไม่น่าจะมีปัญหาอะไร แต่ถ้าความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักการนี้ ยังคงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ที่จะประสงค์จะถ่ายทอดหรือศึกษาวิชานั้น ๆ อย่างจริงจังแล้ว ทั้งผู้สอนและผู้ศึกษาก็จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจให้ถี่ถ้วนพอสมควรในหลักการนั้น ๆ ซึ่งก็คือปัญหาหรือความคลุมเคลือ (ambiguity) ของปรัชญาและแนวความคิดทางการเมือง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการสอนหรือการศึกษารัฐศาสตร์โดยทั่ว ๆ ไป

วิชารัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยรัฐ ทฤษฎีทางการเมือง การจัดองค์การทางการเมืองการปกครอง รัฐบาล และวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐ¹ อย่างไรก็ตาม นักรัฐศาสตร์ในรุ่นหลัง ๆ ก็คำนึงถึงวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ โดยเล็งเห็นว่าไม่เพียงแต่สถาบันทางการเมืองเท่านั้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในทางการเมือง หากแต่ระบบ (System) และกระบวนการทางการเมือง (Political Process) มากกว่าที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในทางปฏิบัติ ดังนั้นความหมายของวิชาทางรัฐศาสตร์จึงถูกตีความให้ครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมของกลุ่ม องค์การ และสถาบัน โดยเน้นถึงลักษณะทางการเมือง จากองค์ประกอบเหล่านี้ในการที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายของชาติ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ²

ในขณะเดียวกันเมื่อหันมาพิจารณาถึงสถานะของการเมืองในทางปฏิบัติหรือตามสภาพความเป็นจริง เราก็คงจะยึดถือเป็นแนวในการศึกษาถึงสภาพทั่ว ๆ ไปได้ว่า ทำไมเหตุการณ์นั้น ๆ เป็นไปอย่างนั้น โดยเป็นการพิจารณาแบบ-Empirical ซึ่งถือว่า“ความรู้ทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากการสังเกตสภาพความเป็นจริง”³ เพื่อพิจารณาถึงคำนิยามต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา ก็สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า การเมืองไม่ใช่จะเป็นเพียงเรื่องของประเทศหรือรัฐบาลหรือเรื่องราวระดับชาติเท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกระดับหรือกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม ดังนั้นความหมายอย่างกว้าง ๆ ของการกระทำทางการเมือง น่าจะหมายความรวมถึงแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ โดยมีพฤติกรรมไปในทำนองที่ชักจูงหรือบีบบังคับเพื่อให้เป็นไปตามที่ตนปรารถนา จากคำจำกัดความนี้จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาโดยทั่วไป โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษา ก็อยู่ในข่ายของคำจำกัดความนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขา

1) จรูญ สุภาพ, *หลักรัฐศาสตร์* (กรุงเทพฯ : บริษัทไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2514) หน้า 3

2) David Easton, *The Political System : An Inquiry into the State of Political Science* (New York: Knopf, 1959, p.35

3) Raymond Aron "Historical Determinism and Causal Thought" in *Interoduction to the Philosophy of history* (Boston : Beacon Press, 1961), pp. 157-158. (ดูเพิ่มเติมได้จาก Richard N. Rosecrance, *Action and Reaction in world Politics* (Boston : Little Brown 1968)

รัฐศาสตร์ ซึ่งนอกจากโดยสภาพของศาสตร์ ซึ่งจะต้องมีการเกี่ยวพันโดยตรงแล้ว การสอนและการศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์ยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงทั้งทางด้านทฤษฎี และสถานะทางการเมืองในทางปฏิบัติควบคู่กันไป

ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อนำเอาความรู้ทางทฤษฎีไปปรับใช้ กับสภาพความเป็นจริงในทางการเมือง และไม่สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์นั้น ๆ ได้ หรือเมื่อเอาหลักทฤษฎีไปปรับ และวิเคราะห์ออกมาแล้วการกระทำนั้น ๆ อาจกลายเป็นการกระทำที่ไม่มีเหตุผล (irrational act) หรือในทางตรงกันข้าม สิ่งที่เป็นทางปฏิบัติอาจเป็นการกระทำทางการเมืองที่ผิดแบบแผน แต่อาจมีหลักทางทฤษฎีบางประการที่สามารถนำไปปรับวิเคราะห์และอธิบายออกมาเป็นการกระทำทางการเมืองที่มีเหตุผลได้ (rational act) โดยเฉพาะในกรณีหลังได้เคยมีผู้วิเคราะห์ไว้ว่า ถึงแม้ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสถาบันการศึกษา ทั้งผู้สอนและผู้ศึกษาจะมีความระมัดระวังและตั้งใจวิเคราะห์เหตุการณ์อย่างมีเหตุผลเพียงใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ทั้งผู้สอนและผู้ศึกษามองข้ามไปก็คือความจริงที่ว่าสถานศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งในสังคมใหญ่ ซึ่งคนต้องการจะวิเคราะห์นั่นเอง ดังนั้นสิ่งที่ผู้สอนหรือผู้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพความเป็นจริง จึงกลายเป็นสิ่งที่ส่งเสริมระบบนั้นไปในตัว แทนที่จะเป็นการวิเคราะห์ความจริงใจเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งผลวิเคราะห์ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสมเหตุสมผล⁴

จากการวิเคราะห์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทฤษฎีทางการเมืองและสถานะการเมืองในทางปฏิบัติ เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องโดยเฉพาะทั้งผู้สอนและผู้ศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์ ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งสองสิ่งควรจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และโดยธรรมชาติ สิ่งหนึ่งก็ย่อมใช้เป็น

หลักอธิบายอีกสิ่งหนึ่งได้ และเช่นเดียวกันในทางกลับกัน แต่ในทางปฏิบัติและหลักเกณฑ์นั้นไม่ได้เป็นไปโดยราบรื่นนัก ซึ่งถ้ามุ่งจะทำให้ลึกลงถึงในสถาบันการศึกษาแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า นอกจากโดยสภาพของตัวทฤษฎีที่ไม่สามารถอธิบายเหตุการณ์การเมืองทุก ๆ สิ่งได้แล้ว ผู้ที่วิเคราะห์นั้นเองยังมีส่วนที่ทำให้ความขัดแย้งในหลักการนั้นกว้างออกไปได้อีก ทั้งนี้โดยการที่นักรัฐศาสตร์ผู้อ้างว่าทำการวิเคราะห์อย่างมีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงนั้น ในความเป็นจริงเป็นข้ออ้างที่ใช้ปิดการปฏิเสธเหตุการณ์ซึ่งตนไม่กล้าที่จะแสดงความเห็นขัดแย้งได้อย่างเปิดเผย⁵

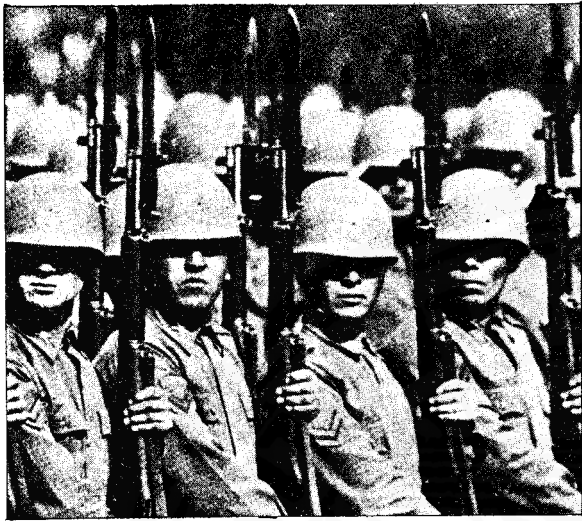
David Easton ซึ่งเป็นเจ้าดำรับแนวการวิเคราะห์แบบระบบ (Systems Analysis)⁶ ซึ่งได้แบ่งกลไกทางการเมืองออกเป็น input และ output โดยอธิบายว่าลักษณะการดำเนินการทางการเมืองนั้นต้องมีการนำเข้า (input) ซึ่งประกอบด้วย demand และ support ซึ่งทั้ง 2 สิ่งนี้ผู้ที่มีส่วนร่วมในสังคม ทุก ๆ ฝ่าย ควรที่จะเข้ามีส่วนร่วม (politically involved) ทั้งนี้เพื่อช่วยให้รัฐบาลสามารถรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จาก input มาประกอบการพิจารณาเพื่อที่จะสามารถคัดเลือก ออกมาเป็น Output หรือส่วนที่ผลิตออกมา ซึ่งจะเปลี่ยนเป็นนโยบาย หรือการตัดสินใจเพื่อสนองความต้องการของประชาชนโดยส่วนรวมนั่นเอง และนอกจากนี้ ส่วน output ยังจะผลิต ส่วนที่ส่งผลกลับคืน (feedback) ซึ่งเป็นเครื่องสะท้อนว่าส่วนที่ผลิตออกมานั้นอาจจะยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เพียงพอ ซึ่ง feedback นี้จะสะท้อนกลับไปยังส่วน input เพื่อที่จะได้กลั่นกรองผ่านเข้ามาตามระบบนี้อีกครั้งหนึ่ง หลักของการทำงานในระบบนี้เป็นการวิเคราะห์ระบบการเมืองตามทฤษฎีของ Easton เป็นการวิเคราะห์การเมืองโดยอาศัยการเลียนแบบเปรียบเทียบมาจากการมองแบบวิทยาศาสตร์ในสาขาชีววิทยา ซึ่งเน้นถึงกระบวนการทำงานในร่างกายของมนุษย์ อันมีระบบการทำงานในลักษณะ input-output คือมีการนำอาหาร น้ำ เป็นต้น เข้าสู่ร่างกาย และจะมีผลผลิตออกมา คือ พลังงาน และในขณะเดียวกันก็พยายามขับส่วนที่เป็นพิษหรือต่อสู่กับส่วนที่เป็นพิษต่าง ๆ เช่น เชื้อโรค เป็นต้น

การวิเคราะห์ลักษณะนี้เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้ได้ผลพอสมควรในลักษณะสังคมที่ความสมดุลระหว่าง input และ output ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือสังคมใน

4 Stanley Rothman "Mainstream Political Science and its Discontents" Teaching Political Science (October 1973) p.7-33.

5. Ibid.

6. ดูรายละเอียดได้จาก David Easton, A Framework For System Analysis (New York: Prentice Hall Inc.) 1965 และภาษาไทยจากลิขิต ธีรเวคิน "ปัญหาการเมืองไทยในอนาคต" วิเคราะห์โดยโครงสร้างทฤษฎี Systems Analysis "ปัญหาการเมืองไทยในอนาคต" วิเคราะห์โดยโครงสร้างทฤษฎี Systems Analysis คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ หน้า 2-7 และ บรรจบ อิศกุลย์ และชัยชนะ พิมานแมน (เรียบเรียง) การเมืองเปรียบเทียบ (กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520) หน้า 91-107.

ประเทศประชาธิปไตยที่พัฒนาแล้วทั่ว ๆ ไป ซึ่ง Easton เองก็จะได้มองถึงลักษณะของสังคมเช่นว่านี้ เมื่อตอนที่ เขาได้เริ่มแนวความคิดแบบนี้ขึ้น ทำให้ทฤษฎีของเขาได้รับความนิยมและยอมรับในโลกละ วันตกในช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 ก่อนที่จะมีผู้เริ่มนำลักษณะวิเคราะห์อื่น มาใช้ต่อมา

จุดอ่อนในทฤษฎีของ Easton ก็คือปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อนำเอาหลักการของเขามาใช้วิเคราะห์ระบบการเมืองในประเทศด้อยพัฒนาทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะประเทศไทย แนววิเคราะห์แบบนี้ไม่สามารถให้คำทำนาย (Prediction) ได้ตรงตามความเป็นจริงเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะลักษณะของระบบการเมืองและสังคมในประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนาไม่ได้ทำงานในลักษณะกลไกที่ Easton ได้วางรากฐานอันเป็นเงื่อนไขหลัก (Main conditions) ตามทฤษฎีของเขา นั่นคือ ประชาชนโดยส่วนมากในประเทศด้อยพัฒนาไม่ได้มีลักษณะ กระตือรือร้นที่จะแสดงออกซึ่งเจตจำนงของตนตาม ลักษณะปฏิบัติตามระบบประชาธิปไตย ที่จะส่งผลเข้าไปใน ส่วน input ซึ่งจะทำได้กลไกสามารถรับข้อมูลเข้าได้ตามที่ วางไว้การที่ประชาชนไม่แสดงออกทางด้านการเมืองนั้นอาจ

มีสาเหตุมาจากหลายด้าน อาทิ ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) และความตื่นตัวทางการเมือง (Political Consciousness) ของประชาชนในสังคม นั้น ๆ หรือจากรูปแบบการปกครองที่ไม่มีกลไกที่ส่งเสริม ให้ประชาชนสามารถแสดงออกทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพพอสมควร หรือไม่สนับสนุนให้ประชาชน แสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองได้อย่างเสรีพอสมควร

ทฤษฎีทางการเมืองที่สำคัญอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีของ Gabriel Almond ซึ่งได้พยายามที่จะแก้ไขจุดอ่อน ในทฤษฎีของ Easton เพื่อที่จะได้สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ เหตุการณ์ในประเทศด้อยพัฒนาได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ทฤษฎี แนววิเคราะห์ของเขาเรียกว่า Structural-Functional System Theory or a Developmental Approach⁸ ซึ่งเปลี่ยนแนวจากการเน้นที่ตัวระบบในแบบของ Easton มาเป็น การเน้นที่ตัวหน่วย (units) ต่าง ๆ ในระบบ ซึ่ง มีความสัมพันธ์ต่อกัน และต่อบัณฑิตและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ในระบบการเมือง เขามองการคงไว้และการปรับตัวของ ระบบการเมือง (system maintenance & adaptation) ต่อการ เปลี่ยนแปลงในลักษณะพลวัต (dynamic changes) ของ สังคมการเมืองและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นตัวแปรที่ สำคัญในการวิเคราะห์ศึกษาระบบการเมืองในประเทศ หนึ่งประเทศใด นั่นคือเมื่อยึดหลัก input-output ตามทฤษฎี ของ Easton แล้ว Almond ได้ขยายการวิเคราะห์ออกไปอีกว่า ในด้าน input นั้นต้องพิจารณาถึงวัฒนธรรมทาง การเมือง (Political Culture) สังคมการเมือง (Political Socialization) การเข้าเป็นสมาชิกทางการเมือง (Political recruitment) การรวบรวมผลประโยชน์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันและการ นำผลประโยชน์ต่าง ๆ มาวิเคราะห์ห่อเนื่องให้เข้ากัน (Interest aggregation and Interest articulation) การนำ กฎเกณฑ์ไปปรับใช้ประกอบกับการพิจารณากฎเกณฑ์และวินิฉัยซึ่งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ นั้น (Application of rules & Adjudication of rules) รวมทั้งการสื่อสารในทางการเมือง (Political Communication) ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็น หน่วยต่าง ๆ ซึ่งรวมอยู่ในขบวนการเปลี่ยนแปลง (Conversion process) ทางการเมืองซึ่งมีผลโดยตรงต่อการ คงไว้และการปรับตัวของระบบการเมือง ซึ่งจะส่งผลสะท้อนออกมาทางด้าน output Almond เรียกว่า ขีดความ

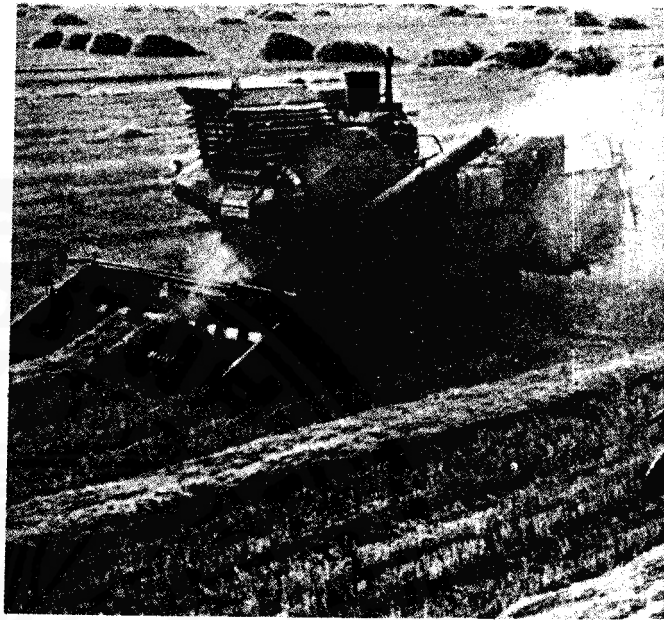
7. รายละเอียดของการใช้วัฒนธรรมการเมือง (Political Culture) เป็นเรื่องวัดความเป็นประชาธิปไตยของระบบในสังคมดูได้จาก Sidney Verba & G. Almond. The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations: (Boston & Toronto : Little Brown & Company 1965)

8. G. Almond & P. Bingham Jr. Comparative Politics : A Developmental Approach (Boston & Toronto : Little Brown Company 1966)

สามารถของระบบ (System Capabilities) อันได้แก่ การกระทำหรือการปฏิบัติของรัฐบาลในอันที่จะสนองตอบต่อการเรียกร้องจากขบวนการการเปลี่ยนแปลงโดยคำนึงถึงความสามารถที่จะคงไว้ซึ่งระบบและการปรับตัวของระบบให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและทางการเมือง ซึ่งมีอยู่อย่างไม่หยุดยั้งตลอดเวลา

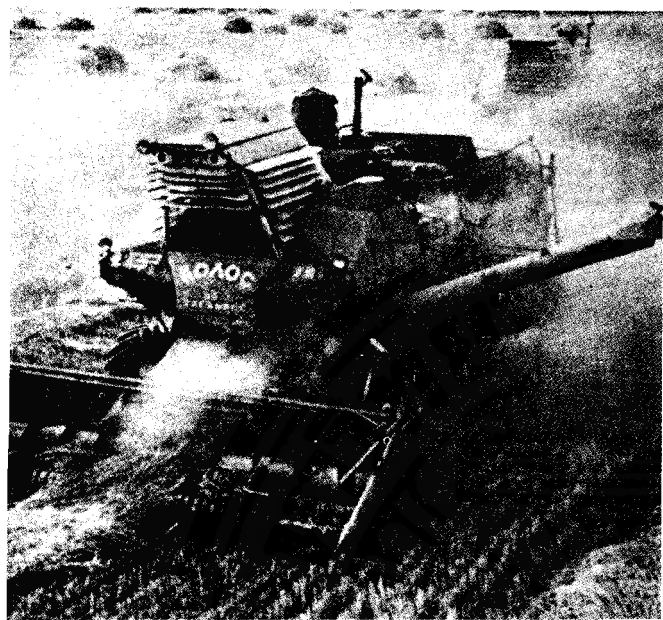
จะเห็นได้ว่า ตามทฤษฎีของ Almond⁹ ระบบการเมืองได้ถูกกระจายแยกแยะลงไปอีก นั่นคือ แทนที่จะมองเพียงตัวสถาบัน (Institutions) อย่างของ Easton Almond ได้วิเคราะห์ถึงลงไปถึงหน้าที่ (functions) ต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในตัวหน่วยของสถาบันการเมืองนั้น ๆ โดยพยายามที่จะอธิบายถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในหน่วยต่าง ๆ อันเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง และเรียกร้องการสนองตอบที่เหมาะสมจากรัฐบาล ในอันที่จะคงไว้ซึ่งระบบการเมืองนั้น ๆ หลักสำคัญคือ Almondต้องการอธิบายว่า ทำไมระบบการเมืองจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงและอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

ทฤษฎีทั้ง 2 นี้เป็นทฤษฎีหลักที่สำคัญในการศึกษาระบบการเมืองเปรียบเทียบ⁹ (Comparative Government) ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักรัฐศาสตร์ ทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออกโดยส่วนใหญ่ว่าเป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาปรับอธิบายเปรียบเทียบระบบการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในโลกได้ชัดเจนพอสมควร และผู้ที่ศึกษาในศาสตร์ของการเมืองการปกครองย่อมจำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจในทฤษฎีทั้งสองนี้ เพื่อเป็นแนวในการนำไปปรับวิเคราะห์แบบ Empirical Study เมื่อต้องการจะวิเคราะห์ระบบการเมืองของประเทศตามความเป็นจริง อย่างไรก็ตาม แม้ทฤษฎีทั้งสองนี้ (รวมทั้งทฤษฎีอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงตามเชิงอรรถที่ 9) จะสามารถนำไปอธิบายเหตุการณ์ทางการเมืองอย่างมีหลักเกณฑ์ได้ก็ตาม นักรัฐศาสตร์เองก็ยอมรับอีกเช่นกันว่า ไม่มีทฤษฎีใดที่จะมีลักษณะเป็น universal approach คือนำไปใช้อธิบายระบบการเมืองได้ทุกรูปแบบ ทฤษฎีของ Easton นั้น ถึงแม้ว่าถ้าวิเคราะห์ตามโครงสร้างทางทฤษฎี จะเป็นทฤษฎีที่สามารถใช้ได้ทั่วไปในระบบการเมืองของประเทศต่าง ๆ แต่ทฤษฎีของ Easton นี้ก็ถูกสร้างขึ้นตามแนวความเชื่อของตนเอง (Self-consciousness) ที่ว่าระบบการเมืองนั้น มีความมั่นคงในตัวของมันเองเป็น

พื้นฐานอยู่แล้ว ซึ่งก็มีส่วนถูกอยู่ไม่น้อยทีเดียว ถ้าเรานำเอาทฤษฎีนี้ไปปรับใช้กับระบบการเมืองของประเทศประชาธิปไตยโลกตะวันตกที่เจริญแล้วทั้งหลาย อีกทั้งทฤษฎีนี้ยังให้ความสำคัญต่อตัวสถาบันการเมืองต่าง ๆ (legal institutional basis) โดยไม่ได้เน้นถึงบทบาทต่าง ๆ (multi-functions)-ที่มีอยู่ในสถาบันทางการเมืองนั้น ๆ ซึ่งอาจจะมียุทธศาสตร์ไปในทิศทางที่แตกต่างกันแล้วแต่กรณี กาลเวลา และอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อนำเอา System Theory ของ Easton มาใช้อธิบายหรือทำนายเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยทฤษฎีนี้ไม่มีกลไกเพียงพอที่จะตรวจสอบตัวแปรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมของประเทศที่กำลังพัฒนาเหล่านี้ อีกทั้งสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่าระบบการเมืองย่อมมีความมั่นคงในตัวของมันเองอยู่แล้วนั้น เป็นข้อสมมติที่ตรงข้าม กับความเป็นจริงในระบบการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ ยกตัวอย่าง เช่น การวิเคราะห์โดยอาศัยหลักทฤษฎีของ Easton จะไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมจึงเกิดการปฏิวัติหรือรัฐประหารบ่อย ๆ ในประเทศเหล่านี้ หรือสามารถทำนายได้ว่าการปฏิวัติหรืออาจจะเกิดขึ้นในระบบการเมืองนั้น ๆ หรือไม่

9. นอกจากทฤษฎีหลัก 2 ทฤษฎีนี้ยังมีทฤษฎีที่สำคัญอื่น ๆ อีกในศาสตร์ของการเมืองเปรียบเทียบคือ Deutsch's Communication systems theory, Mosca's Elite Theory Decision-making Theories, Group Politics Theories และ Class analysis เป็นต้น

Almond ได้สังเกตเห็นถึงข้อบกพร่องต่าง ๆ เหล่านี้ ในทฤษฎีของ Easton เขาจึงได้คิดทฤษฎีขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมของประเทศกำลังพัฒนา เป็นหลักใหญ่ว่า การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเขาได้เรียกแนววิเคราะห์นี้ว่า Developmental Approach¹⁰ โดยมุ่งที่จะวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการเมืองของประเทศ ด้อยพัฒนาเป็นพิเศษ Almond ได้พยายามเจาะลึกลงไป ในระบบการเมืองโดยพิจารณาว่าระบบการเมืองในสังคมหนึ่งก็ มีบทบาทไปในทางรวบรวมหรือปรับตัวให้เข้ากับสังคม นั้น นั่นคือความขึ้น ความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (interdependence) ระหว่างระบบการเมืองกับส่วนต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งครอบคลุมระบบการเมืองนั้น ๆ อีกทีหนึ่ง ถึงแม้ Almond จะอ้างว่าทฤษฎีของเขาสามารถแก้ข้อบกพร่องในทฤษฎีอันก่อน ได้ ทฤษฎีของเขาก็ก็นำไปอธิบายเหตุการณ์ของ ระบบการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาทั่ว ๆ ไปไม่ได้ดีอย่างที่ เขาเคยคิดไว้ จุดอ่อนในทฤษฎีของ Almond ก็คือการที่เขา

ได้นั้นถึง การกระทำที่ผิดปกติ (Mal-function) ของหน่วยต่าง ๆ ใน conversion process ว่าเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง สิ่งนี้ไม่เป็นความจริงเสมอไป ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง อาจจะมีผลมาจาก ตัวแปรแยกอื่น ๆ ที่เข้าไปแทรกแซง (intervening factors) ได้ ตัวอย่าง ที่เห็นได้ชัดในกรณีของประเทศไทยก็คือ การปฏิวัติไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเนื่องจากรัฐบาลทำงานไม่ถูกต้อง หรือรัฐสภาปฏิบัติหน้าที่ไม่ดีเสมอไป บางครั้งเนื่องจากในสภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยจะมั่นคงประกอบกับการถูกคุกคามจากประเทศคอมมิวนิสต์ เพื่อนบ้าน หรือไม่สามารถควบคุมสถานการณ์อันเกิดจากการแทรกแซงเข้ามาของศัตรู คณะทหารก็จะยกขึ้นเป็นเหตุ ยึดอำนาจ โดยอ้างความมั่นคงของชาติเป็นหลักฐานสำคัญ เราจะเห็นได้จากตัวอย่างนี้ว่า การเกิดการแทรกแซงภายใน หรือ การคุกคามต่อความมั่นคงนั้นอาจจะมีอยู่มาเป็นเวลานานแล้ว และระบบการเมืองก็สามารถที่จะทำงานอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมนั้น จนกระทั่งถึงจุดหนึ่งที่ถูกกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นทำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทฤษฎีของ Almond ก็ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่า จุดไหนเป็นจุดของการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นต้องเกิดขึ้นนั้น นั่นคือทฤษฎีนี้ก็ไม่สามารถทำนายการเปลี่ยนแปลงโดยกระทันหันในระบบการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาได้ หรืออธิบายได้ว่าทำไมการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหัน เช่นการปฏิวัติหรือ รัฐประหาร จึงเกิดขึ้นเสมอ ๆ ในประเทศกำลังพัฒนาทั่ว ๆ ไป และอะไรเป็นกลไกสำคัญที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการอธิบายเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหันที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ นั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้เราควรจะปฏิบัติต่อทฤษฎีทางรัฐศาสตร์นี้อย่างไรในการสอนหรือการศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์

¹¹ ผู้เขียนได้ปูพื้นฐานทางทฤษฎีเพื่อประกอบการวิเคราะห์ตัวปัญหาที่มีอยู่ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น อีกประการหนึ่งก็คือสภาวะการเมืองในทางปฏิบัติซึ่งนอกจากจะมีความสำคัญอยู่ในตัวของมันเองแล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญที่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับทฤษฎีทางการเมือง และเป็นส่วน

ที่ผู้สอนและผู้ศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์จำต้องนำมาประกอบการพิจารณาในการวิเคราะห์ระบบการเมืองไม่ว่าจะยึดถือหลักทฤษฎีใดเป็นแนววิเคราะห์ก็ตาม ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อทั้งสองสิ่งนี้ไม่สามารถเป็นไปในแนว

10. ดูรายละเอียดได้จาก Gabriel A Almond and Bingham G Powell Jr. Comparative Politics : A Developmental Approach (Boston : Little & Co, 1966) (อ้างแล้ว 8)

11. คำว่า วิชาทางรัฐศาสตร์ ผู้เขียนเจตนาที่จะหมายถึงวิชาทั่ว ๆ ไปที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองและการบริหารบ้านเมืองโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งก็เช่น Nucleus หรือแก่นแท้ของสาขารัฐศาสตร์ นั่นเอง ทั้งนี้อาจมีข้อยกเว้นในสาขาปรัชญาทางการเมือง ซึ่งอาจจำเป็นต้องใช้แนววิเคราะห์ที่แตกต่างออกไปจากที่ใช้ในบทความนี้.

เดียวกันได้ ทั้งผู้สอนและผู้ศึกษาก็จำเป็นต้องไขว่คว้าหลักปรัชญาของตนในอันที่จะยึดเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางวิชาการในอันที่จะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น นอกจากทั้งสองสิ่งนี้แล้ว ผู้สอนหรือผู้ศึกษาจะต้องประสบปัญหากับปัจจัยอันที่สามนั่นคือความคิดเห็นหรือความเชื่อมั่นของตนเองในเรื่องนั้น ๆ เมื่อนำองค์ประกอบทั้งสามสิ่งนี้มารวมเข้าด้วยกันในสภาวะกรณีดังที่ได้กล่าวข้างต้น สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือปัญหาต่าง ๆ ซึ่งที่มาของปัญหาเหล่านี้ ผู้เขียนจะมองถึงปัญหาในสังคมการศึกษาของประเทศ ที่ไม่ใช่กลุ่มประเทศตะวันตก (Non-Western countries) เช่นประเทศไทยเป็นแนวหลักในการวิเคราะห์ถึงปัญหาเหล่านี้ :

สิ่งที่ป็นตัวปัญหาในลำดับแรกคือ ช่องว่างที่มีอยู่ในการวิเคราะห์ทางรัฐศาสตร์ ซึ่งผู้เขียนขอแบ่งเป็นสามระดับใหญ่ ๆ ดังนี้.-

1. ช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ (Gap between theory & Practice)
2. ช่องว่างระหว่างอุดมการณ์กับสภาพความเป็นจริง (Gap between Ideology & Reality)
3. ช่องว่างระหว่างความคิดเห็นกับข้อเท็จจริงทางการเมือง (Gap between Political Opinion & Political Fact)

ปัญหาของช่องว่างในระดับแรกเป็นปัญหาที่มีอยู่ทั่วไปในศาสตร์นี้และศาสตร์อื่น ๆ ของสังคมทั้งที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนา สิ่งนี้เป็นปรากฏการณ์ซึ่งมีอยู่ตามนามธรรม เมื่อนักรัฐศาสตร์ได้พยายามคิดค้นทฤษฎีในทางรัฐศาสตร์นั้น เพื่อมาใช้เป็นหลักการอธิบายการกระทำทางการเมืองต่าง ๆ โดยทั่ว ๆ ไป ช่องว่างในระดับนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่องว่างระหว่างทฤษฎีโดยทั่วไป (General theory) กับแนวทางการปฏิบัติทางการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป (Universal practice) นั่นคือระดับของปัญหาอันนี้อยู่นอกเหนือปัจจัยในทางสังคมหรือทางการเมืองของสังคมหนึ่งหรือของภูมิภาคหนึ่งหรือแม้กระทั่งของทวีปหนึ่ง โดยเจตนาที่จะอธิบายถึงการกระทำที่เป็นการปฏิบัติทั่ว ๆ ไป ยกตัวอย่างเช่น ทฤษฎีของ Thomas Kuhn ซึ่งเน้นถึงการสร้างแบบ (Paradigm) ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่ทำให้นักวิทยาศาสตร์พยายามที่จะค้นคว้าบางส่วนของธรรมชาติให้ลึกและชัดเจนมากที่สุดซึ่งถ้าไม่มีแบบนั้นแล้ว ส่วนนั้น ๆ อาจจะอยู่นอกเหนือจินตนา

การของมนุษย์ที่จะค้นคว้าหาคำตอบก็ได้¹² ปัญหาในทางปฏิบัติเกิดขึ้นได้เมื่อนำเอาแบบซึ่งคิดค้นขึ้นเพื่ออธิบายสภาวะของปรากฏการณ์อันหนึ่งและนำเอาแบบนั้นไปอธิบายปรากฏการณ์อีกอันหนึ่งซึ่งคล้ายคลึงกันมาก ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการทดลองค้นคว้าเพื่อเลือกแนวทางปฏิบัติ ที่จะนำเอาแบบนั้นไปใช้ในปรากฏการณ์อันใหม่ที่สนใจได้¹³

ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนแล้วว่าช่องว่างระหว่างทฤษฎี และการปฏิบัติเป็นสังขมคา อาจกล่าวได้อีกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากช่องว่างในระดับนี้เองที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นหรือพิสูจน์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นไปอีก อันเป็นบ่อเกิดของทฤษฎีใหม่ ๆ ต่อไป

ช่องว่างระหว่างอุดมการณ์กับสภาพความเป็นจริงนับว่าเป็นปัญหาที่ผู้สอนหรือผู้ศึกษาทางรัฐศาสตร์ประสบอยู่ในทางปฏิบัติ นั่นคือเมื่อคำนึงถึงอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่ง

อาจมีรากฐานมาจากทฤษฎีดังกล่าวในข้อแรก นักรัฐศาสตร์บางท่านอาจจำเป็นต้องสร้างกำแพงความคิดเห็นของตนเองขึ้น (Philosophical Wall) เพื่อเป็นหลักยึดในการวิเคราะห์ของตน ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อสถานะความเป็นจริงที่เคยเป็นปัจจัยสำคัญต่อแนวความคิดในการสร้างกำแพงนั้นนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพของสังคมการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งทำให้แนวการเรียนรู้หรือคำอธิบายแนวอุดมการณ์ต่อความคิดนั้น ๆ ในสถานะความเป็นจริงที่ได้เปลี่ยนแปลงเกิดความไม่ลงรอยกันขึ้น ปัญหาที่จะยึดอะไรเป็นหลักอธิบายถึงความไม่ลงรอยกันนั้น จะยึดถือหลักอุดมการณ์เดิมซึ่งเคยถูกต้อง หรือจำเป็นต้องปรับปรุงหลักการบางอย่างในอุดมการณ์เดิมนั้นให้ทันกับสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือในทางตรงกันข้าม พยายามหาข้อเหตุผลอธิบายถึงสภาพการณ์ที่เปลี่ยน

แปลงไปนั้น โดยอาศัยโครงสร้าง (framework) ของลัทธิความคิดเห็น (อุดมการณ์) เดิมนั้นเป็นหลักในการอธิบาย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่เชื่อลัทธิมาร์กซ์ย่อมเชื่อในหลักการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามระบบ Marxism ซึ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของชนชั้นกรรมกรในสังคมซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากความขัดแย้งกับชนชั้นกลาง (Bourgeoisie) และนำไปสู่ความสมบูรณ์ของสังคมคือ ชัยชนะของชนชั้นกรรมกรในที่สุด ถ้าหากความเชื่อตามลัทธิมาร์กซ์ไปอธิบายการเปลี่ยนแปลงในสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา ก็จะสามารถตอบได้ว่าความเชื่อตามลัทธิมาร์กซ์นี้เป็นสิ่งที่ไม่ตรงทีเดียวเพราะไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมสังคมการเปลี่ยนแปลงในสหรัฐอเมริกาจึงยังไม่เป็นไปตามที่ Karl Marx ได้คาดคิดไว้ ถ้าเรายึดถือสถานะความเป็นจริงเป็นหลักก็อาจจะอธิบายได้ว่าเป็นเพราะว่า เมื่อเกิดการขัดแย้งระหว่างชนชั้นกรรมกรกับชนชั้นนายทุนในสหรัฐขึ้น ความขัดแย้งนั้นไม่ได้เกิดทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนถึงขั้นนำไปสู่การล้มล้างของอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะได้มีองค์กรประกอบอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซง เช่น เกิดสหพันธ์กรรมกร (Labour Union) ขึ้นเป็นตัวกลางต่อรองกับพวกนายทุน ทำให้พวกนายทุนไม่สามารถกดขี่กรรมกรได้อย่างที่ต้องการ หรือเมื่อกรรมกรไม่พอใจก็มีมาตรการต่าง ๆ ที่สามารถเรียกร้องให้เป็นไปตามความต้องการของตนได้ เช่น การเดินขบวนประท้วง หรือการนัดหยุดงานเป็นต้น เมื่อทั้งสองฝ่ายมีองค์กรและมาตรการที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ประกอบกับผลผลิตของแรงงานและทุนของนายทุนก็กลับนำมาซึ่งรายได้ของทั้งสองฝ่ายในอัตราส่วนที่ตกลงกันได้ จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงดังเช่นการปฏิวัติของกรรมกรยังไม่เกิดขึ้น ในทางตรงกันข้ามถ้าเรามีความเชื่อในลัทธิความคิดเห็นเป็นหลักก็อาจจะหาข้ออธิบายได้อีกทางหนึ่งว่าการที่ลัทธิมาร์กซ์ไม่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมอเมริกันได้ถูกต้อง ก็เพราะเมื่อตอนที่ Karl Marx คิดค้นทฤษฎีของเขาขึ้น เขาได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษในต้นศตวรรษที่ 18 ซึ่งมีกรกดขี่ของชนชั้นนายทุนต่อกรรมกรมาก ฉะนั้น Marx จึงวางหลักทฤษฎีของเขาตามสภาพ

12. Thomas S.Kuhn The Structure of Scientific Revolution (Chicago : University of Chicago Press : 1970) p.24.

13. Ibid p.29.

ความเป็นจริงของสังคมของประเทศอังกฤษในขณะนั้น ซึ่งทฤษฎีของเขาก็เป็นทฤษฎีที่ถูกต้องและนำไปอธิบายการเปลี่ยนแปลงในสังคมใด ๆ ก็ได้ ถ้าองค์กรประกอบที่เป็นต้นเหตุของการนำมาซึ่งทฤษฎีนั้น ๆ มีลักษณะไปในทางที่คล้ายคลึงหรือทำนองเดียวกัน

ช่องว่างในลำดับสุดท้ายเป็นช่องว่างที่เกิดขึ้นอันสืบเนื่องมาจากผลต่อเนื่องของช่องว่างในสองระดับดังที่ได้กล่าวข้างต้น ได้แก่ช่องว่างระหว่างความคิดเห็น (opinion) กับข้อเท็จจริงในทางการเมือง (political fact) อันเป็นระดับธรรมดาซึ่งเมื่อมีความขัดแย้งสืบเนื่องมาจากสองระดับข้างต้น หรือเมื่อผู้สอนหรือผู้ศึกษาทางรัฐศาสตร์นำเอาหลักทฤษฎีหรือความคิดเห็นมาปรับใช้อธิบายเหตุการณ์การเมืองตามสภาพที่เป็นอยู่ ความคิดเห็นของผู้สอนหรือผู้ศึกษาที่มีอยู่เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น ปัญหาคือ เมื่อผู้สอนมีหน้าที่ในการให้ความรู้ต่อบุคคลอื่น การแสดงความคิดเห็นประกอบกับลัทธิความเชื่อหรือหลักทฤษฎีเป็นสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่หรือในกรณีที่ต้องประกอบต่าง ๆ เหล่านี้มีความขัดแย้งกันเองในตัวของมัน หรือขัดต่อการปฏิบัติ หรือสภาพความเป็นจริง หรือข้อเท็จจริงในทางการเมือง ผู้สอนจะถืออะไรเป็นหลัก ซึ่งจะไม่ทำให้เสียไปซึ่งความเป็นศาสตร์ของลักษณะวิชา และในขณะเดียวกันก็ไม่ขัดต่อความเป็นจริง นั่นคือสามารถอธิบายถึงความต่อเนื่อง (Linkage) ระหว่างกันได้ อันเป็นปัญหาซึ่งบทความนี้จะหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเป็นข้อ ๆ โดยละเอียดดังต่อไปนี้

การอธิบายวิเคราะห์ในการสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ ถือว่าเป็นการกระทำทางการเมืองหรือไม่

การกระทำทางการเมืองอาจตีความหมายได้ว่าเป็นการกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดหรือมีอิทธิพลต่อแนวความคิดเห็นหรือการกระทำของผู้อื่น โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้อื่นเข้าใจและคล้อยตามหรือ กระทำตามที่ผู้พูดต้องการ เพราะฉะนั้นการกระทำทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับการสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ที่อาจจะเป็นปัญหาได้ในการตีความหมายก็คือหลักและแนวการสอนในเนื้อหาประกอบกับความคิดเห็นของตัวผู้สอนในลักษณะวิชานั้น ๆ ยกตัวอย่าง เช่นการสอน

วิชาพรรคการเมืองและการเลือกตั้งซึ่งผู้สอนจำเป็นที่จะต้องท้าวความถึงความเป็นมาทางทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้ง กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น และในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ตลอดจนบทบาทของสถาบันนั้น ๆ ทั้งในทางทฤษฎีและในทางที่เป็นอยู่ ยิ่งเมื่อเน้นถึงการอธิบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยด้วยแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้สอนตกอยู่ในฐานะที่ลำบากมาก นั่นคือ ผู้สอนมีส่วนโดยตรงในอันที่จะให้ความรู้อันเป็นการโน้มน้าวแนวความคิดของผู้ศึกษาในทางอ้อมหลักในการอธิบายก็ย่อมที่จะต้องมีการยกตัวอย่างประกอบเป็นของธรรมดา ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะยกตัวอย่างจากสิ่งที่เป็นอยู่นำมาอธิบายปรับเข้ากับหลักทฤษฎี และในขณะเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการจงใจหรือเป็นการกระทำที่ไม่รู้สึกตัว (subconscious act) ก็ตามผู้สอนก็มักจะแสดงความคิดเห็นประกอบด้วย เมื่อเป็นดังนี้เราจะถือว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นการกระทำทางการเมืองหรือไม่

ปัญหาที่ตามมาเป็นอันดับที่สองก็คือ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ผู้สอนจะยึดอะไรเป็นหลักในการสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ อย่างที่ได้วิเคราะห์แล้วข้างต้นว่าเมื่อผู้สอนตกอยู่ในช่องว่างลำดับที่สองคือระหว่างลัทธิความคิดเห็นกับสภาพความเป็นจริง ผู้สอนก็จำเป็นที่จะต้องสร้างหลักเกณฑ์และให้เหตุผลกับตนเอง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่อเนื่องมาอีกนั่นคือถ้าผู้สอนยึดแนวทางทฤษฎีเป็นหลักผู้สอนก็อาจจะรู้สึกว่าการอธิบายของตนนั้นมีความมั่นคงและควรแก่การเชื่อถือซึ่งโดยหลักการก็ควรที่จะเป็นเช่นนั้น เพราะโครงสร้างของการวิเคราะห์หรือการอธิบายในทางรัฐศาสตร์ย่อมถือแนวทางทฤษฎีเป็นหลักที่สำคัญอันหนึ่ง ส่วนผลย้อนรันทามมาอันเกิดจากแนวการสอนแบบนี้ก็คือ ผู้สอนจะปิดประตูในทางวิชาการให้แก่ตนเอง ซึ่งจะส่งผลสะท้อนในความคับเคืองทางวิชาการให้แก่ผู้ศึกษาด้วย ดังที่นักรัฐศาสตร์ย่อมทราบกันดีอยู่แล้วว่าทฤษฎีทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นโดยมีส่วนประกอบขององค์กรทางการเมืองในทางปฏิบัติ (political factors) เป็นตัวการสำคัญประการหนึ่งของการกำเนิดซึ่งทฤษฎีนั้น ๆ ทฤษฎีซึ่งเกิดขึ้นเพราะการนำเอาโครงสร้างทางการเมืองของรัฐในศตวรรษที่ 19 เป็นหลัก ย่อมอาจจะนำมาปรับใช้อธิบายโครงสร้างทางการเมืองของบางรัฐในศตวรรษที่ 20 ได้บาง

ส่วน หรืออาจจะได้ทั้งหมด ถ้าโครงสร้างของรัฐที่นำเอามาปรับอธิบายนั้นไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก หรืออาจจะนำมาใช้อธิบายไม่ได้เลย ถ้าโครงสร้างนั้น ๆ เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ตัวอย่างที่เห็นข้อเท็จจริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็คือ การนำเอาทฤษฎีการเมืองทางตะวันตกมายึดเป็นหลักในการอธิบายการเมืองในประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศทางตะวันออกเช่นประเทศไทย จริงอยู่หลักทางทฤษฎีย่อมมีอยู่และอาจใช้เป็นเค้าโครงในการอธิบายเปรียบเทียบ แต่ลักษณะของการอธิบายเปรียบเทียบนั้นก็ย่อมที่จะอยู่ในโครงสร้าง (framework) ของทฤษฎีนั้น ๆ แล้วส่วนประกอบหรือ factors อื่น ๆ ที่ไม่ได้มีอยู่ในทฤษฎีตะวันตกนั้น ๆ แต่เป็นสิ่งที่สำคัญและมีอยู่ในหลักการเมืองของสังคมทางตะวันออกก็จำเป็นที่จะต้องถูกลดความสำคัญลงไปทั้งนี้ เพราะหลักทฤษฎีตะวันตกนั้น ๆ ไม่สามารถนำมาอธิบายปรับได้ เพราะฉะนั้นผู้สอนที่ยึดแนวนี้นี้เป็นหลักก็ย่อมมีฐานะจำกัดและมีลักษณะเป็นผู้ตามมากกว่ามีลักษณะในการที่จะเป็นผู้นำในทางวิชาการ

ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้สอนยึดหลักแนวปฏิบัติหรือสภาพความเป็นจริงเป็นหลักในการอธิบาย ผู้สอนในบางครั้งอาจจะขาดความรู้สึกเชื่อมั่นและอาจประสบปัญหาในการที่คุณค่าทางวิชาการหรือแนวการสอนนั้นอาจจะไม่เป็นที่ยอมรับเท่าใดนัก ทั้งนี้เพราะว่าถ้าเกิดความไม่ต่อเนื่องกันหรือความไม่ลงรอยกันระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ และผู้สอนยึดภาคปฏิบัติเป็นหลักก็เท่ากับว่าผู้สอนทำทฤษฎี ความถูกต้องหรือความเหมาะสมของทฤษฎีนั้น ๆ อยู่ในตัว ซึ่งก็

เสี่ยงต่อการไม่ได้รับความเชื่อถือจากนักศึกษาหรืออาจถูกโจมตีจากนักวิชาการด้วยกันเอง ถึงแม้ว่าการยึดถือตามแนวที่สองนี้ อาจจะสามารถอธิบายสิ่งที่ป็นอยู่ตามทางปฏิบัติให้เข้าใจได้ และอาจจะเสริมสร้างบางสิ่งในอันที่จะนำไปประกอบในการสร้างหรือปรับทฤษฎีขึ้นมาใหม่เพื่อให้เหมาะกับสภาพหรือโครงสร้างของสังคมนั้น ๆ โดยนำเอา factors ที่สำคัญต่าง ๆ ที่ไม่มีอยู่ในทฤษฎีทางตะวันตกเข้าไปพิจารณาประกอบก็ตาม อันตรายอันอาจจะเกิดขึ้นได้ต่อผู้สอนที่ยึดแนวนี้นี้ก็คือถ้าผู้สอนนั้นมีความลำเอียงในแนวหลักการของคนหรือไม่มีความรู้เพียงพอหรือรู้ซึ่งถึงหลักการในวิชานั้น ๆ ผู้สอนนั้นอาจจะให้ข้อมูลที่ผิดพลาดแก่นักศึกษาไปโดยไม่รู้ตัว หรืออาจจะทำให้หลักการของผู้นั้นไม่อยู่ในขอบข่ายในทางวิชาการของวิชานั้น ๆ ก็ได้

สิ่งนี้เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญตามมามากอีกอันหนึ่งไม่ว่าผู้สอนจะยึดแนวอธิบายแบบใดก็ตาม นั่นคือ ปัญหาที่ว่า **ความคิดเห็นในทางส่วนตัวของผู้สอนวิชาทางรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติเมื่อแสดงออกไปจะถือว่าเป็นการชักจูงใจ หรือเข้าข้างตนเองแค่ไหน** ปัญหานี้เป็นสิ่งที่ผู้สอนส่วนมากประสบและหาคำตอบได้ยาก นั่นคือความคิดเห็นทางวิชาการตามหลักการย่อมอาศัยหลักเหตุและผลในการวินิจฉัย แต่เมื่อหลักทางวิชาการของทฤษฎีและของภาคปฏิบัติไม่ลงรอยกันทีเดียว ผู้สอนก็ย่อมมีความคิดเห็นที่จะโอนเอียงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง หรือทิศทางอันที่

ประชาชนพากันมาชม พระราชพิธี พระราชทานรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักร
๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า อย่างเนืองแน่น

ปัญหาหลักอันสุดท้ายที่ผู้เขียนจะหยิบยกขึ้นมาก็คือ ปัญหาที่ว่า ผู้สอนวิชาทางรัฐศาสตร์จะสามารถอธิบายหลักการตามหลักศีลธรรม โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอ้างว่าสิ่งที่ตนกำลังกระทำนั้นไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองจะได้หรือไม่ การกระทำอันหนึ่งจะเป็นการกระทำทางการเมืองหรือไม่เป็นสิ่งที่ยากแก่การวินิจฉัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ นอกจากจะพิจารณาเปรียบเทียบจากคำจำกัดความดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นของบทความนี้แล้ว เจตนาของผู้สอนยังเป็นสิ่งที่

14. ข้อมูลอันนี้ผู้เขียนได้มาจากการสนทนากับอาจารย์ ดร.โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์ ผู้สอนวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

นักศึกษามีแนวความคิดทางการเมืองโน้มถ่วงไปในแนวใดแนวหนึ่ง แต่ผู้สอนมีความเชื่อมั่นในตัวเองว่า มิได้มีเจตนาเช่นนั้น แต่เนื่องจากลักษณะของเนื้อหาวิชาเป็นไปเช่นนั้น ผู้สอนได้สอนโดยมีจิตใต้จิตกรรมและอธิบายตามหลักศีลธรรม ส่วนการที่นักศึกษาจะนำความรู้ไปตีความอย่างไรนั้น เป็นสิ่งที่นอกเหนือความรับผิดชอบของผู้สอนนั้น ๆ การอ้างเช่นนี้เป็นสิ่งที่รับฟังได้ แต่ไหน เพียงใด หรือไม่ ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการนำมาพิจารณาเช่นกัน

ผู้เขียนได้ปูรากฐานแนวพิจารณาซึ่งนำมาสู่ปัญหาต่าง ๆ ในการสอนหรือในการศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์ โดยยึดความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของตัววิชา และทฤษฎีต่าง ๆ กับสภาพของการเมืองตามทางปฏิบัติ การพยายามที่จะตอบปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีความสนใจในด้านนี้ซึ่งส่วนมากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการสอนมานานในประเทศทางตะวันตกที่เจริญแล้ว และได้เคยรวบรวมสัมมนากันขึ้นแล้ว¹⁵ ยังจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณีปฏิบัติ ลักษณะนิสัย และลักษณะแนวการอบรมสั่งสอนที่นักศึกษาไทยได้รับและมีอยู่ เมื่อจะนำสิ่งนี้มาพยายามอธิบายหาคำตอบในสังคมการศึกษาของประเทศไทย ซึ่งเมื่อนำทั้งสองสิ่งมาผสมผสานกันโดยอาศัยแนววิเคราะห์แบบสร้างแนวบันทัดฐาน Normative-Analysis แล้ว ปัจจัยใหญ่ ๆ ที่สามารถใช้เป็นหลักเพื่อประกอบแนวทางตัดสินใจของผู้สอนหรือผู้ศึกษาวิชาทาง

สำคัญอีกสิ่งหนึ่งในการวินิจฉัย ถึงแม้ว่าเจตนาของผู้สอนจะมีได้ดำเนินการไปในรูปที่แนะนำหรือชักจูงใจก็ตาม แต่ถ้าจากความเข้าใจของผู้ศึกษา ความรู้ต่าง ๆ ที่เขาได้รับกลายสภาพเป็นข้อมูลต่าง ๆ ที่เขาได้รับรู้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินใจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองนั้น เช่นนี้ผู้สอนจะอ้างได้หรือไม่ว่าการตัดสินใจในเหตุการณ์ทางการเมืองของนักศึกษาผู้นั้นมิได้เกิดขึ้นจากผลแห่งการสอนของเขา และผู้สอนเองก็ไม่ได้มีผลประโยชน์ต่าง ๆ เกี่ยวข้องด้วย แต่ผู้สอนได้สอนไปตามหลักศีลธรรมธรรมดาไม่ได้มีจุดมุ่งหมายใดอื่นนอกเหนือไปจากนั้น หรือในทางตรงกันข้าม ผู้สอนทราบดีว่า ข้อมูลต่าง ๆ ที่นักศึกษาจะได้รับทราบจากการอธิบายนั้นจะเป็นข้อมูลที่ทำให้

15. "Shambaugh Conference" at the University of Iowa, in 1974.

รัฐศาสตร์เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาและช่องว่างในระดับต่าง ๆ ดังที่ได้อธิบายมาข้างต้น พอจะรวบรวมนำมาอธิบายได้ดังนี้

สิ่งแรกที่ผู้สอนหรือผู้ศึกษาในทางรัฐศาสตร์จำเป็นต้องมีก็คือการเข้าใจ และยอมรับสภาพความเป็นจริง ถึงแม้ว่าสถาบันการศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งของ “ระบบ” ซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตของสังคมนั้น ๆ ซึ่งในหลักความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแล้ว มีแนวโน้มไปในทางที่ค่อนข้างเน้นให้สถาบันการศึกษานั้นเป็นองค์กรที่เป็นตัวกลางเชื่อมความนึกคิดของผู้ที่อยู่ภายใต้ระบบนั้นต่อตัวระบบ ซึ่งส่งผลสะท้อนให้เกิดความสำนึก (conscience) ที่จะพยายามรักษาและคงไว้ซึ่งสภาพเดิม (Status quo) มากกว่าที่จะ “เผชิญหน้าต่อความคิดเห็นอย่างแท้จริงและพยายามคิดค้นถึงหลักความเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์” อย่างไรก็ตามทั้งผู้สอนและผู้ศึกษาจำต้องระลึกว่า สิ่งที่เรากำลังอธิบาย แสดงความคิดเห็นหรือพยายามทำความเข้าใจในชั้นเรียนนั้น มีความผูกพันต่อลักษณะการเมืองของสังคมที่เรากำลังอาศัยอยู่นี้ ในฐานะผู้สอนจึงควรที่จะมุ่งหลักที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจและพัฒนาความคิดเห็นให้สอดคล้องกับปรัชญาทางการเมืองที่ส่งผลสะท้อนถึงสภาพความเป็นจริงในสังคมนั้น ๆ ในเรื่องที่สำคัญ ๆ ต่าง ๆ มากกว่าที่จะยึดยึด **สิ่งที่ควรจะเป็นจริงตามหลักกวีชา** (Supposed facts) หรือทฤษฎีของขบวนการทางการเมืองที่เลื่อนลอย (highly abstract theories of political & social processes) ซึ่งผู้ศึกษาไม่สามารถที่จะนำมาปรับใช้ให้เข้ากับความนึกคิดและประสบการณ์ของตัวเองได้

ปัจจัยสิ่งแรกนี้จะนำไปใช้ในแนวความคิดการแก้ปัญหาได้ก็ต่อเมื่อโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructures) ของสังคมนั้น ๆ เปิดโอกาสให้สามารถนำเอาแนวความคิดนั้น ๆ ไปปรับใช้ในทางปฏิบัติได้ถึงแม้จะยังขัดต่อค่านิยมหรือแนวดำเนินการในสังคมนั้น ๆ อยู่ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของประเทศไทย ผู้สอนวิชาทางรัฐศาสตร์ส่วนมากมักจะมองข้ามความสำคัญของผลกระทบที่มีต่อสังคมจากแนวการสอนหรือการเขียนหนังสือของตนโดยอาศัยหลักแนวความเชื่อหรือการยอมรับของตนเองที่ว่า สถานะของผู้สอนไม่มีอิทธิพลและอำนาจที่จะนำไปสู่การยอมรับของการเปลี่ยนแปลงในสังคมจริง ๆ นั่น คือผู้สอนก็อยู่ในโลกของผู้สอน (Academic world) เท่านั้น การเขียนหนังสือหรือแนวการสอนจะเป็นอย่างไรนั้นก็จะมีผลอยู่ในสังคมของวิชาการ

เป็นส่วนใหญ่ โดยผลกระทบต่อความเป็นจริงในสังคมนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญรองลงไป และไม่มีความจริงจ้องต่อสิ่งนี้มากเท่าที่ควร

ปัจจัยของการแก้ปัญหาอันแรกนี้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของผู้สอนในวิชาทางรัฐศาสตร์ให้ยอมรับหลักความจริงที่ว่าไม่ว่าคนจะมีแนวความคิดเห็นเช่นใดสิ่งหนึ่งที่เป็นความจริงและหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือเนื้อหาสาระของตัววิชาทางรัฐศาสตร์นั้นย่อมเกี่ยวพันกับการเมืองในทางปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ผู้สอนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจและนำมาเอาสภาวะความเป็นจริงในทางปฏิบัติเข้าพิจารณาประกอบในหลักการสอนการอธิบายของตน โดยเล็งถึงผลกระทบจากตัวหลักวิชาการวิเคราะห์หรืออธิบายของตนในการสอนต่อสภาวะของสังคมการเมืองตามทางปฏิบัติของสังคมนั้น ๆ อันจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ นั่นคือช่วยลดระดับช่องว่างระหว่างสิ่งที่กำลังถูกพูดหรืออธิบายอยู่ในชั้นเรียนกับสิ่งเดียวกันที่กำลังถูกปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น

ปัจจัยที่สำคัญอันที่สอง ในการใช้เป็นหลักประกอบแนวการตัดสินใจเมื่อเผชิญปัญหาดังกล่าวก็คือการสร้างข้อผูกมัดหรือความจริงจังในทางการเมืองขึ้น (forming political commitment) ปัจจัยนี้เน้นให้เห็นหลักการสำคัญที่ว่าทั้งผู้สอนและผู้ศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องระลึกในตนเองอยู่เสมอว่า สิ่งที่คุณกำลังวิเคราะห์หรืออธิบายในชั้นในฐานะผู้สอน หรือสิ่งที่คุณกำลังพยายามทำความเข้าใจ เรียนรู้ในฐานะผู้ศึกษานั้น มีผลในความเป็นจริง นั่นคือการพยายามสร้างความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติทางการเมืองของสังคมที่คุณอาศัยอยู่นั่นเอง ในการสอนหรือศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์นั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายต่างก็มีส่วนในการเสริมสร้างหรือเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (เช่นในการถกเถียงปัญหา เป็นต้น) และสิ่งหรือสาระสำคัญที่เป็นตัวเหตุของการอธิบายหรือการสนทนานั้น ส่วนหนึ่งที่สำคัญก็คือสภาวะความเป็นจริงในทางปฏิบัติหรือการพยายามนำเอาทฤษฎีทางการเมืองมาปรับอธิบายเหตุการณ์ของสังคมนั้น ๆ ทั้งผู้สอนและผู้ศึกษาจำเป็นที่จะต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน นั่นคือในส่วนของผู้สอนนอกจากจะต้องผูกพันตนเองในการสอนหรืออธิบายนั้น ๆ แล้วยังต้องพยายามเน้นให้ผู้ศึกษาตระหนักว่า พวกเขาเป็นส่วนสำคัญในการที่จะนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงหรือการคงไว้ในทางการเมืองนั้น ๆ ต่อไป และในส่วนตัวของผู้ศึกษาเองก็จำเป็นที่จะต้องพยายามสร้างข้อผูกมัดของตนเองขึ้น โดยคำนึงถึงว่าสิ่งที่ตนได้เรียนรู้หรือเข้าใจในชั้นเรียนนั้นควร จะมีการนำไปปรับใช้ซึ่งสามารถให้คุณและโทษได้ โดยตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่จะเชื่อมความรู้นั้นต่อโลกภายนอก เมื่อความรู้นั้นถูกนำมาปฏิบัติให้

ปัจจัยสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ผู้สอนและผู้ศึกษาจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่นในตนเองพอสมควรในการที่จะนำไปใช้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสภาพของการเมืององในสังคมไทยที่ไม่ค่อยมี

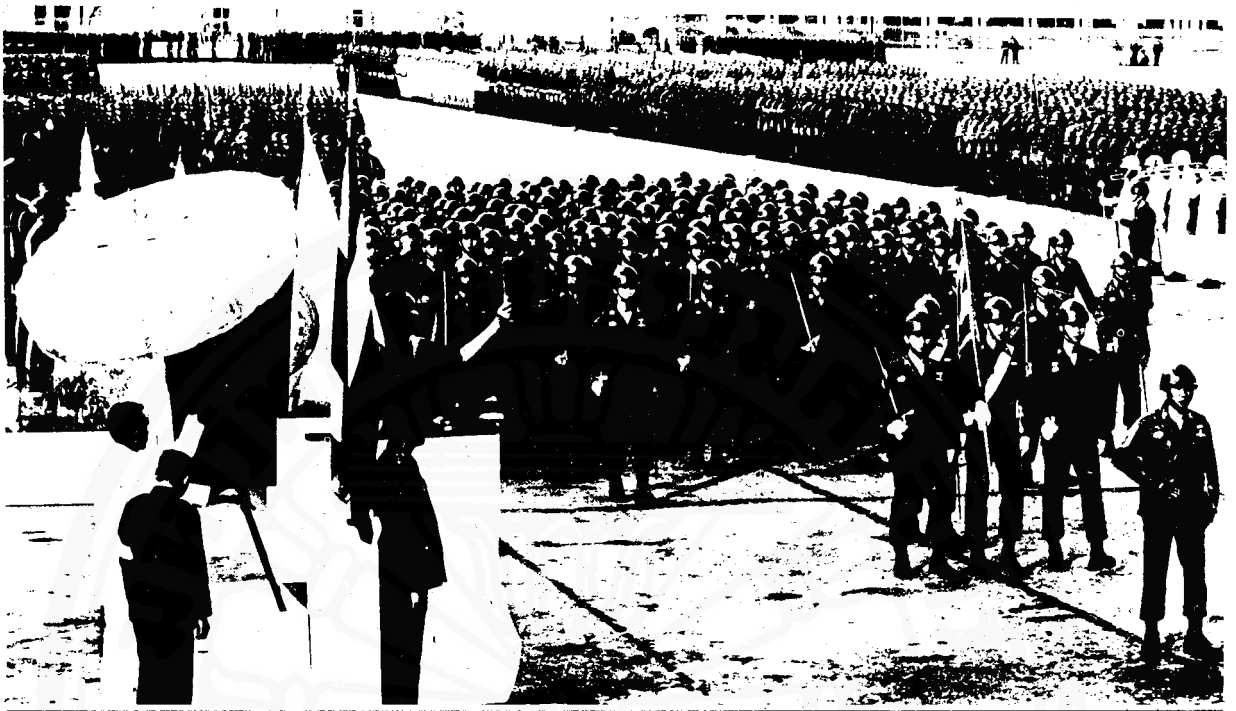
กฎเกณฑ์ที่แน่นอน หรือมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกันอยู่ตลอดเวลาจนไม่สามารถจับหลักการได้ ประกอบกับแนวความคิดตามวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยที่ไม่ค่อยจะจริงจัง หรือมีส่วนร่วมในการกระทำหรือการแสดงความคิดเห็น อันจะช่วยในการตัดสินใจ หรือการกระทำของรัฐบาล ซึ่งถือว่าเป็น Input ที่สำคัญอันหนึ่งของหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย¹⁶ และตัวการที่สำคัญอีกอันหนึ่งก็คือ ขนบธรรมเนียมและลักษณะนิสัยของคนไทยที่ไม่ชอบจะมีความจริงจัง (commitment) ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนเกินไปนัก อันส่งผลสะท้อนให้ทั้งผู้สอนและผู้ศึกษาขาดข้อผูกมัดอันจะให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์การอธิบายหรือการทำความเข้าใจในลักษณะความรู้นั้น ๆ

ปัจจัยที่สำคัญอันต่อมาคือ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ตามลักษณะวิชา ปัจจัยอันนี้ยึดหลักความสำคัญตามศาสตร์ของการศึกษา (the field of education) นั่นคือการสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการสอนตามหลักวิชาเช่นเดียวกับการสอนในสาขาอื่นทั่ว ๆ ไป นอกจากผู้สอนและผู้ศึกษาจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงลักษณะพิเศษตามปัจจัยอันแรกและอันที่สองดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ก็คือ คุณสมบัติของการเป็นผู้สอนที่ดีซึ่งคุณสมบัตินี้สำคัญที่สุดก็คือ ความสามารถในการอันที่จะถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ให้ผู้รับสามารถเข้าใจได้ถูกต้องไม่ว่าวิชานั้น ๆ จะเป็นวิชาในสาขาหรือลักษณะใดก็ตาม¹⁷ การศึกษาเรียนรู้ลักษณะว่าวิชาใด ๆ ก็ตาม รวมทั้งการสอนตั้งอยู่บนข้อสมมติว่า (assume) มีบางสิ่งควรค่าแก่การเรียนรู้และโดยวิธีการสอนและการศึกษาเท่านั้นที่จะสามารถถ่ายทอดสิ่งนั้น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ปฏิบัติต่อไป¹⁸

16. หลักการใช้ “วัฒนธรรมทางการเมือง” เป็นเครื่องวัดความเป็นประชาธิปไตยของสังคมจะหาได้จากหนังสือของ Sidney Verba & G Almond, The Civic Culture (อ้างแล้ว 7)

17. Gilbert Higher The Art of Teaching (New York : Alfred A Knopf, 1950) pp. 17-19.

18. Ibid.

การศึกษาหรือสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ก็อยู่ภายในขอบเขตหลักเกณฑ์ของหลักทางการศึกษาอันนี้ นั่นคือความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ทางรัฐศาสตร์และการเมืองในลักษณะที่สามารถนำความรู้นั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับลักษณะการเมืองในทางปฏิบัติจริง ๆ ได้ จุดสำคัญในอันที่จะวินิจฉัยคุณภาพของการถ่ายทอดว่าดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการใช้หลักพิจารณาโดยอาศัยการสังเกตหรือความชำนาญ ซึ่งจำเป็นต้องมีการตีความจากคำจำกัดความที่ว่าลักษณะในการสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ที่ดีคืออะไรบ้าง อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่สามารถนำมาประกอบการพิจารณาได้ในการสอนวิชาทางรัฐศาสตร์ก็คือ ผู้สอนที่ดีไม่จำเป็นที่จะต้องเป็น “ผู้ใช้อำนาจตามอำเภอใจ” (arbitrary master) หรือ “ทาสผู้อ่อนน้อม” suppliant slave) ของลักษณะวิชานั้น ๆ นั่นคือ หลักจริยธรรมของผู้สอนที่มีต่อผู้ที่ศึกษาควรเป็นไปในรูปที่ผู้สอนมีความยึดมั่นว่าตนอาจจะเป็นผู้ที่ไม่ได้รู้ทุกสิ่งทุกอย่างหรือพหุสูตรของลักษณะวิชานั้น ๆ แต่เป็นผู้ที่มีความรู้มากเพียงพอที่จะทำให้ผู้นั้นอยู่ในฐานะที่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ผู้ศึกษาต้องการเรียนรู้ (student's wants) กับสิ่งที่นักศึกษาจำเป็นต้องรู้ (student's needs) ได้มากกว่าที่นักศึกษาผู้นั้นจะตัดสินใจได้โดยตนเองเกี่ยวกับลักษณะเนื้อหาของวิชานั้น ๆ

ปัจจัยหลักอันสุดท้ายที่สามารถนำมาใช้เป็นหลักในการประกอบการตัดสินใจเมื่อเผชิญต่อปัญหาคือการยึดหลัก

สามัญสำนึก ของเรื่องเหตุผล หลักสามัญสำนึกสามารถชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัตถุประสงค์และความต้องการของการสอนลักษณะวิชาทางรัฐศาสตร์และหลักปฏิบัติในการทางการเมืองออกจากกันได้ นั่นคือ หลักสามัญสำนึก บังคับตัวเราเองให้ยอมรับความแตกต่างระหว่างความจริงเกี่ยวกับลักษณะการเมืองในทางเนื้อหาวิชาการ เช่นในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือระบอบการปกครองที่มีวัตถุประสงค์สำคัญที่ต้องการให้เกิดความเห็นร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องของการเมืองการปกครอง ซึ่งความเห็นพ้องต้องกันนี้จะต้องเป็นความเห็นของประชาชนทั่วไปภายในรัฐ ความเห็นพ้องจึงเป็นวัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางของประชาธิปไตย ส่วนแนวทางปฏิบัติที่รัฐต่าง ๆ นำมาใช้อาจแตกต่างกันไปตามสภาพของสังคม ขนบธรรมเนียม หรือ วัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ เพื่อนำมาสู่จุดหมายปลายทางอันเดียวกัน คือ ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมนั้น ๆ เช่นระบบรัฐสภา Parliamentary system) ของประเทศอังกฤษหรือระบบประธานาธิบดี (Presidential system) ของสหรัฐอเมริกา และการคงไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เป็นต้น หลักสามัญสำนึกจึงชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่อง หรือความจำเป็นที่จะต้องสอนหรือศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์ โดยยึดแนวทางปฏิบัติจริง ๆ เป็นส่วนประกอบ

ในการวิเคราะห์หรืออธิบาย ทั้งนี้เพราะการกระทำทางการเมืองของบุคคลต่าง ๆ ในการปกครองนั้นย่อมไม่สามารถนำมาพิจารณาแยกออกจาก โครงสร้างของระบบการเมืองตามลักษณะทางวิชาการได้ เมื่อคำนึงถึงบทบาททางด้านการเรียนการสอน ผู้สอนวิชาทางรัฐศาสตร์จึงจำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการสอนตามหลักทางด้านการศึกษา และในขณะเดียวกันก็ต้องมีความรอบรู้ในตัวลักษณะเนื้อหาของวิชาทางรัฐศาสตร์นั้น ๆ ทั้งสองสิ่งนี้เป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องมีอยู่ร่วมกัน(dual process) เพื่อให้การสอนวิชาทางรัฐศาสตร์สามารถที่จะหาจุดยืนของตนในสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นตัวกลางที่เชื่อมองค์กรที่สำคัญทั้งสองสิ่งเข้าด้วยกัน

โดยสรุปแล้วผู้เขียนต้องการที่จะเน้นว่า ถึงแม้ปัญหาความไม่ลงรอยกัน ระหว่างเนื้อหาวิชาการทางรัฐศาสตร์กับสภาวะการเมืองในทางปฏิบัติจะยังคงจำเป็นที่จะต้องมีอยู่ตราบเท่าที่วิชาทางรัฐศาสตร์ยังเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหรือลักษณะทางการเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคลที่อยู่ในสังคมการเมือง ในส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันการศึกษา ผู้สอนหรือผู้ที่ศึกษาวิชาทางรัฐศาสตร์อยู่

ในฐานะที่จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่มีอยู่นี้ ดังที่ อริสโตเติล บิดาทางรัฐศาสตร์และนักปราชญ์โบราณผู้มีชื่อเสียงเคยกล่าวไว้ว่า “โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนปรารถนาต้องเรียนรู้” (META PHYSICS, Book I section I) การเรียนรู้จึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหานั้น ได้อย่างไรก็ดีปัจจัยสี่ประการที่ได้นำมาวิเคราะห์ข้างต้นนั้น เป็นเพียงหลักการในเชิงบรรทัดฐานเพื่อกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการเรียนการสอน ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมสามารถที่จะนำไปขยายตีความหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ตามแนวทางของหลักปรัชญาทางการเมืองที่ต่าง ๆ กัน ข้อสำคัญที่ต้องการเน้นอีกประการหนึ่งก็คือ เจตนาของการหยิบยกปัญหาการชี้เฉพาะถึงตัวปัญหา ตลอดจนการอธิบายวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหามาของบทความนี้ คำนึงถึงแนวการเรียนการสอนเป็นโครงสร้างในการพิจารณา เพราะฉะนั้นการวิเคราะห์หรือการวิจัยทางรัฐศาสตร์อื่น ๆ จึงอยู่นอกเหนือขอบเขตของการวิเคราะห์ในบทความนี้

REFERENCES

- Bachrach, Peter and Bennett, Douglas "Education in Political Commitments", *Teaching Political Science*, 1(October, 1973)
- Cherryholmes, Cleo H. & Abramson, Paul R. "A Normative Theory of Political Science", *Teaching Political Science*, 1(October, 1973)
- Diamond, Martin "The Teaching of Political Science as a Vocation" *Teaching Political Science* 3(February, 1975.)
- Easton, David "The New Revolution in Political Science" *American Political Science Review*, LXIII (December, 1969).
- Eckstein, Harry "Political Science and Public Policy" in Ithiel de Sola Pool ed., *Contemporary Political Science : Toward Empirical Theory*, (New York : McGraw-Hill, 1967)
- Eulau, Heinz *Micro Macro Political Analysis* (Chicago : Aldine Publishing, 1969).

- Eulau, Heinz "The Politicization of Everything : On the Limits of Politics in Political Education" *Teaching Political Science*, (October, 1976)
- Miller, Eugene F. "Positivism, Historicism and Political Inquiry" *American Political Science Review*, LXVI (September, 1972)
- Rothman, Stanley *The Revival of Classical Political Philosophy : A Critique*, *American Political Science Review*, LVI (June, 1962)
- Van Dyke, Vernon. *Teaching Political Science : The Professor and the Polity* Atlantic Highlands, N.J. : Humanities Press 1977
- Van Dyke, Vernon & Davis, Lane "Values & Evaluation in Teaching Political Science" *Teaching Political Science*, (October, 1976).